

A FESZÍTÉS – OLDÁS SZÖVEGSZERVEZŐ STRATÉGIÁJA EGY VERSBEN ÉS KÉT FORDÍTÁSÁBAN

KABÁN ANNAMÁRIA

1. Tudjuk, tökéletes fordítás nem létezik, és minden fordítás csak megközelítés. A versfordítás pedig éppenséggel a legnehezebb feladatok egyike. Műfordításunk kialakult kánonjának megfelelően a magyar versfordítónak az adott ritmikai képlethez is feltétlenül ragaszkodnia kell. Felmerül azonban a kérdés, hogy a szigorú ritmikai hűség nem vonja-e természetszerűen maga után a versszerkezet egyéb lényeges elemeiről való lemondást. A versrendszerek különbözősége esetén a teljes ritmikai hűség is eleve illuzórikus.

Az összefüggések mérlegelése céljából Ștefan Augustin Doinaș *Mistrețul cu colți de argint* (Az ezüstagyarú vadkan) című költeményét és annak két magyar tolmácsolását választottam elemzésre. A költemény ugyanis azon túl, hogy anapesztusokban íródott, a makro- és mikrokompozíció szintjén egyaránt szigorú szabályok szerint szerkesztett. Szigorú megfelelések találhatók az egyes részek belső morfológiai, szintaktikai és szemantikai felépítésében. Összehasonlító elemzésemben elsősorban a versszerkezetre és az azt létrehozó műveletek makro- és mikroszintű összefüggéseire (ezek fogalmáról lásd BÉKÉSI: 2001.), a mondat szerkezeti párhuzamokra és az azokban megvalósuló topik – fókusz szerkezetekre összpontosítok. (Ezek fogalmáról lásd részletesen É. KISS: 1992., KABÁN: 2001a., 2001b.)

2. A költeményt Doinaș, a 20. század második felének kimagasló román költő-egyénisége, 1945-ben írta a szebeni irodalmi kör tagjaként, és ugyanebben az évben közölte az irodalmi kör folyóiratában. 1957-ben kissé módosította, majd végleges változatát 1966-ban tette közzé az *Omul cu compasul* (Ember a körzővel) című kötetében.

A költemény műfaját tekintve ballada, amelyről már első olvasásra is megállapítható, hogy igen kimunkált, művészi szerkezetű. Gregussi értelemben „tragédia dalban elbeszélve”. Azaz líra, epika és dráma együttes jelenléte jellemzi. Tárja egyszerű: egy levantei herceg, aki szenvedélyes vadász, a fantasztikus, ezüstagyarú vadkant szeretné elejteni. A szolgák akadékoskodásával nem törődve nagy lendülettel vág neki az erdő sűrűjének. Háromszori próbálkozása kudarccal jár. Végül maga lesz vadkan áldozatává. Az egyszerű történetnek művészi szerkezetéből fakadóan több olvasata is lehetséges.

A költemény fő szövegrendező alakzata az ellentét, amely az eszményi felé törekvés és a röghöz kötöttség között feszül. Az eszményi felé törekvés megtestesítője a herceg, a röghöz kötöttsége a szolga, illetőleg a szolgák. Ezt az ellentétet sugallják a költemény elbeszélő-leíró és párbeszédes szövegrészei is, amelyeket mondat szerkezeti párhuzamok és ismétlések, valamint a szövegrészek szerint váltakozó igemódok és igeidők jellemznek. Így valósul meg a műben FÓNAGY IVÁN szavait idézve a „feszítés-oldás” sajátos verbális stratégiája (FÓNAGY: 1990.).

Bár a költemény szakozatlan, a váltakozó szövegrészek ismétlődései sajátosan tagolják a művet. Szimmetrikus szerkezete három nagy egységre osztható. Az első tizenhat (1–16.) sor a bevezetés, a 17–40. sor a drámai konfliktust bontakoztatja ki, és végül az utolsó tizenhat sor (41–56.) a befejező rész. Az első egységben arányosan váltakoznak a leíró-elbeszélő és párbeszédes részek. A második egységben a drámai konfliktusnak

megfelelően találunk egy-, két- és háromsoros részeket is. A 24 sor szabályosan ismétlődő 3x8 sorból áll. A befejező 16 sor ismét kiegyensúlyozottabb szerkezetű.

A román eredeti 12 és 11 szótagos, anapesztikus lejtésű, keresztrímes, hangsúlyváltó sorokból épül. A 12 és 11 szótagos sorok szabályosan váltakoznak a költeményben, de a középső, drámai részben 3x4 sor kivételt képez, ezekben egységesen 11 szótagos sorok követik egymást, amelyek szintén keresztrímesek (*abab*), de csupa hímrímben csengenek ki. A sorpárok metrikai képlete (amelyben a hangsúlyos szótagot félkövér kiemelés jelöli):

xx/xxx/xxx/xxx/x
xx/xxx/xxx/xxx

A költeménynek két magyar tolmácsolása is készült. Az egyiket Veress Zoltán *Ezüst agyarú vadkan* (Veress: 1972.), a másikat Markó Béla *Az ezüstagyarú vadkan* (Markó: 1991.) címmel tette közzé.

Veress Zoltán és Markó Béla fordítása egyaránt az eredetinek megfelelő 12 és 11 szótagos, anapesztikus, keresztrímes sorokból épül. Az eredetitől eltérően azonban ezek a sorok időmértékesek. Metrikai képletük:

--/uu-/uu-/uu-/--
--/uu-/uu-/uu--

A hangsúlyváltó és az időmértékes képlet eleve eltér egymástól abban, hogy az eredeti sorok első metrikai egysége jambikus, a fordításbeli sorok első metrikai egysége pedig spondaikus. Az eredetihez képest eltérnek a fordítások abban is, hogy mindvégig nő- és hímrímes sorokat váltogatnak. Nem találjuk tehát bennük a háromszor ismétlődő, csupa hímrímet összecsendítő négy sort, amelyek az eredetiben a drámai rész kiemeléséhez járulnak hozzá. Markó fordítása viszont eltér a Veressétől annyiban, hogy a 40. sora csupán tíz szótagos, ám így is hímrímes, mert harmadik verslába nem anapesztikus, hanem spondaikus. Ritmikai képlete:

--/uu-/-- /uu--

A 40. sor lezárja a központi drámai részt, a ritmus árnyalatnyi módosulása is előkészíti tehát a hangulati változást a befejező részben.

Az összehasonlító elemzés megkönnyítése végett az eredeti román versszövegnek előbb az általam készített, szó szerintiségre törekvő fordítását adom meg (1), ezt követően Veress Zoltán (2) és végül Markó Béla (3) átültetését közlöm.

2.1. A bevezető egység első és utolsó négy sora elbeszélő jellegű. Lírai színezetű bemutatása a herceg egyik vadászútjának:

*Un prinț din Levant îndrăgind vânătoarea
prin inimă neagră de codru trecea.
Croindu-și cu greu prin hățisuri cărarea,
cânta dintr-un flaut de os și zicea:
(1)*

*Egy levantei herceg szeretve a vadászatot
haladt az erdő sötét szívéen át.
Nehezen törve magának a bozótban ösvényt,
játszott egy csontfuvolán és mondta:*

(2)

*Egy ifju levantei herceg a vadra
tört sűrű berekben a bokrokon át.
Míg tépte az ág, iszalag hasogatta,
megfűtt egy erős szavu csontfuvolát,
s így szólt:*

(3)

*Míg vadra lesett a levantei herceg,
hol rengetegének a szíve dobog,
ösvényei mind a bozótba rekedtek,
de csontfuvolája e dalba fogott:*

*Dar prințul trecând zâmbitor înainte
privea printre arbori atent la culori,
lăsând în culcuș căprioara cuminte
și linxul ce râde cu ochi sclipitori.*

(1)

*De a herceg derűsen haladván előre
kémlelte a fák közt figyelmesen a színeket,
vackán hagyva a szelíd őzet
és a hiúzt, amely villogó szemmel nevet.*

(2)

*Ment, ment mosolyogva tovább csak a herceg,
fürkészte a sűrűt, az ágbogasat,
nem vonta fel új idegét, ha rejtek
mélyén a hiúz vagy a róka hasalt.*

(3)

*De ment legelől mosolyogva a herceg,
csak arra, amerre a lomb remegett,
békén nyugvó nyulakat nem ijesztett,
s kerülte a ürge hiúzszemeket.*

Az eredeti fogalmazás szerint a herceg magatartásából nemes emelkedettség sugárzik. Ha a román szöveget összevetjük a fordításokkal, különbséget észlelünk mind a morfológiai, mind a szintaktikai szerkezetben. A szerző elbeszélő múltat és gerundiumot (határozói igenevet) használ a leíráshoz, amivel a cselekvés folyamatosságát érzékelteti. A fordításokban az elbeszélő múlt helyett természetszerűen egyszerű, t-jeles múlt időt, a határozói igenevek helyett pedig szintén kijelentő mód, múlt idejű igealakot találunk. Ezáltal ezeknek a soroknak a mondat szerkezete változik, ugyanis így általában több mondategységre tagolódnak, és a nyugodtabb hangulatot sugárzó mellérendelő kapcsolatos viszony helyett a fordításokban a bonyolultabb alárendelő viszony kerül túlsúlyba. Ami az egyes mondatok aktuális tagolását illeti, a román szövegben a mondathangsúly az igékre esik. A nyersfordítás ezt tükrözi, a szórendi különbségek a két nyelv mondat szerkezeti sajátosságaiból következnek. A két művészi fordításban viszont többnyire valamilyen igei bővítményt találunk hangsúlyos fókuszszerepben (a hangsúlyos elemeket

félkövérrel jelölöm). Ez szintén változtat az elbeszélő / leíró részek hangulatán. A nagyobb számú ragozott igealak még több mozgalmasságot kölcsönöz a történetnek, a fókuszos szerkezetek pedig túlzottan a konkrét helyzetre irányítják a figyelmet (Veress: *vadra tört*, Markó: *vadra lesett, rengetegének a szíve dobog, a bozótba rekedtek, e dalba fogott*). Ezáltal elsikkad az eredeti szöveg lírai hangvétele. Hasonló módosulás figyelhető meg az egyes igék szemantikai töltetében is. Míg az eredeti szövegben semleges hangulatú igéket találunk, a fordításokban az igék is nagyobb aktivitást jelölnek. Veressnél: *tört, tépte, hasogatta*, Markónál: *lesett*.

A bevezető egység 5–12. sora a herceg és a szolgák párbeszédét villantja fel, és mintegy előre jelzi a középső rész drámai hangvételű dialógusait. Az 5–8. sor a herceg szavait, a 9–12. sor pedig a szolgák válaszát tárja elénk.

A herceg szavait idéző részek mondataiban többnyire felszólító módú igékre kerül a főhangsúly, amelyek aktív cselekvésre, a vad üzésére buzdítanak:

– *Veniți să vânam în păduri nepătrunse
mistrețul cu colți de argint, fioros,
ce zîlnic își schimbă în scorburi ascunse
copita și blana și ochiul sticlos...*

(1)

*Gyertek, üzzük áthatolhatatlan erdőkben
az ezüstagyarú vadkant, a rettenetest,
amely naponta cseréli reftett odúiban
körmét és bőrét és üveges szemét.*

(2)

– *Nosza társaim, üzzük a vadkant
és ejtsük el őt, az ezüstagyarút,
mert rettenetes csodalény, fene nagy vad,
ki meglövi, hírneve messzire jut.*

(3)

*Erdő közepén leteperjük a vadkant,
a rettenetest, az ezüstagyarút,
ki oly ravaszul becsapott s tovaillant,
naponta cserélve a bőrt s az odút...*

A román szövegben a felszólító mód mellett conjunctivus (kötőmód) is található, amely még nyomatékosabb felszólítást érzékeltet. A hercegnek a vadkant leíró, bemutató szövegrészei pedig kijelentő módú, jelen idejű igéket sorjáztatnak, ugyanis állandóságra utaló tulajdonságokat emelnek ki. Itt fókuszos szerkezet is előfordul, és sok a halmazás is. Veress Zoltán fordítása részletezőbb és egyben túlzóbb az eredetinél, ugyanis többletként szerepel benne a vadászatra buzdítás mellett a biztos sikerrel kecsegtető: *ejtsük el őt* felszólítás, a szakasz negyedik sora pedig teljesen egyéni betoldás. Markó Béla fordításából viszont hiányoznak a buzdító szavak, ehelyett a hangsúlyos, kijelentő módú igealakot tartalmazó szerkezetben csak a vad elejtésének biztos tudata fogalmazódik meg: *leteperjük a vadkant*. A román szövegben használt, folyamatosságot sugalló igealakok helyett itt a *le* igekötőnek ellentétes, perfektíváló szerepe van. Itt is találunk részletező, egyéni betoldást az eredeti szövegben inkább csak implicite sugalmazott gondolatok kifejezésére: *ki oly ravaszul becsapott s tovaillant*.

A következő négy sor a szolgák ellentmondó, lebeszélő szavait idézi:

(1)

*Uram, mondták a szolgák a tülökkel,
az a vadkan nem jön errefelé.
Inkább űzzük az agancsos vadat
vagy a vörösrókat, vagy a kis nyulakat.*

(2)

*– Jó herceg – a kürtösök így okították –,
nem jár soha erre a kan, kire vársz;
jőjj, űzzed a szarvasünőt vagy a borját,
vagy nyúlra, szeléd szemű őzre vadácssz. –*

(3)

*– Uram, ne keresd, esedeztek a szolgák,
nem jó az a szörnyeteg erre sosem,
hadd hajtsuk a többi vad apraja-nagyját,
hisz róka meg őz is akad fölösen...*

A tagadószon, illetőleg valamilyen más cselekvésre szólító ígén van a mondatok főhangsúlyja. Mindkét fordító változtat az eredeti szöveg semleges hangulatot sugalló megfogalmazásain. Veress fordítása a részletezőbb. Az eredeti szövegben szereplő három mondategységet hat mondategységre tagolja. A tagadószóval bővített ígét pedig még egy erős nyomatékú negatív univerzális kvantorral is megtoldja: *nem jár*, *SOHA*... Fokozást észlelünk a herceg szándékával ellentétes cselekvésre felszólító részben is, ahol az egyetlen felszólító módú ige helyett három szerepel: *jőjj, űzzed, / nyúlra, szeléd szemű őzre vadácssz*. Az első két igealak erős nyomatékú, a harmadik előtt viszont több szóra kiterjedő főkusz áll, ami még inkább kiugratja az ellentétet. Markó is több mondategységre tagol, és jobban kiemeli az ellentétet. Ő két tagadószóval ellátott ígét, és egy nagy hatókörű negatív univerzális kvantort is beiktat: *ne keresd, nem jó, SOSEM*.

2.2. A költemény legsajátosabban megformált része a középső drámai párbeszéd, amely háromszor nyolc sorra tagolódik, és ez a háromszor nyolc sor szerkezetileg egyforma felépítésű. Igen fontos szerepe van ebben az ismétlődéseknek. A háromszor ismétlődő nyolc sor felépítése a következő: Az 1. sor elbeszélő, a 2–4. sor a herceg buzdító szavait tartalmazza, az 5. sor a szolga válasza, a 6. sor elbeszélő-idéző, a 7. sor a herceg viszontválasza és végül a 8. sor leíró jellegű.

A továbbiakban ezeket az ismétlődő szövegrészeket összehasonlítva elemzem.

A költemény 17., 25. és 33. sora elbeszélő jellegű, a vadkant kereső herceg gesztusait mutatja be:

Sub fagi, el dădea buruiana-ntr-o parte:

.....
Sub ulmi, el zorea risipite alaiuri:

.....
Sub brazi, el striga îndemnându-i spre creste:

(1)

Bükkök alatt a gyomot félrehúzta:

.....
Szilfák alatt noszogatott szétszéledt csoportokat:

.....
Fenyők alatt kiáltott ösztökélve őket a gerinc felé:

(2)

ám egyszer a bükkök alá tekintve

.....
És mentek előre, s az ifju megint csak

.....
És mentek a fenyves alatt, ahol ismét

(3)

A bükkök alatt lehajolt a bozótban:

.....
A szílek alatt gomolyogtak az árnyak:

.....
Fenyves közepén mutogatta a sziklát:

Az eredetiben a mondat mindháromszor előre vetett helyhatározóval indul, prefixumos névszóval (a magyarban ennek névutós névszó felel meg), és a prefixum mindháromszor ugyanaz. Minthogy a román szövegben prefixummal kezdődik a sor, ez az anaforikus ismétlődés még inkább kiugratja a soroknak az összefüggését: *sub fagi, sub ulmi, sub brazi (bükkök alatt, szílek alatt, fenyők alatt)*. Ezek a helyhatározók térbeli emelkedést sugallnak, a herceg egyre magasabbra törve keresi a vadkant, aminek szimbolikus jelentése van. A vadúzás majdnem minden régi kultúrában a lét egy magasabb szintjének keresése, egy spirituális eszmény követése volt. A lét egy magasabb szintjére való törekvés olvasható ki Doinaş balladájából is. A herceg keresését kifejező igék egyre erősödő aktivitást jelölnek: *el dădea la o parte, el zorea, el striga (félrehúzta, noszogatta, kiáltott)*. Az első két sorváltozat (a 17. és a 25.) teljesen szimmetrikus mondat-szerkezetű: helyhatározó + alany + állítmány + tárgy felépítésű, amelyben a hangsúly mindig az igei állítmányra kerül. A harmadik változatban módosul a szerkezet, a tárgy helyett módhatározó szerepel, amely a helyhatározók sugallatával összhangban a tér legmagasabb pontja felé mutat: *ösztökélve őket a gerinc felé*.

Ha a fordításokat is szemügyre vesszük, megállapítható, hogy azokban nem érvényesül olyan szigorúan a mondatszerkezeti párhuzam. Veress Zoltán nem emeli ki a sor elejére a szimbolikus jelentésű helyhatározókat, sőt a sor második visszatérésekor a helyhatározót el is hagyja. Markó megtartja ugyan a helyhatározók sor eleji kiemelt szerepét, de a mondatszerkezet többi része már nem ismétlődik párhuzamosan. Mindkét fordításból hiányzik az igék jelentésében kimutatott erősödő dinamizmus is, sőt az igék nem is mindig a hercegre vonatkozó cselekedetet jelölnek: *mentek, gomolyogtak az árnyak*.

A 18–20., a 26–28. és a 34–36. sor a herceg szavait idézi:

(1)

*Nézzétek, hogy forgolódik jelt adva nekiünk
az ezüstagarú vadkan, nem messze:
– gyertek, találjuk el őt a fanyíllal!...*

.....
*Nézzétek, hogy fújtat és turkál magányosan
az ezüstagarú vadkan a tisztáson túl:*

– *gyertek, találjuk el őt a vasnyillal!*

.....
*Nézzétek, hol talál pihenőt és helyet
az ezüstagyarú vadkan, a mesebeli:
– gyertek, találjuk el őt a tűznyillal!*

Itt is fontos kiemelő szerephez jutnak az ismétlődő részek. Mindháromszor ugyanazzal a szóval kezdődik a szövegrész, a *Priviŕi (Nézzétek)* erős nyomatékú, felszólító módú igével, amely a vadkan közvetlen jelenlétére utal. Ezután fejti ki a herceg (mindháromszor két sornyi tárgyi mellékmondatban) látomásait. Kijelentő módú jelen időre vált a szöveg, mint mindig, amikor a vadkan leírásáról van szó: *forgolódik, fűjtat, turkál, talál pihenőt*. Az igék jelentéstartalmát tekintve itt ellentétes tendenciára figyelhetünk fel, ugyanis az aktivitástól a passzivitás felé mutatnak. Ezt sugallják a vadkanra vonatkozó további kifejezések is: előbb még aktív kapcsolatot tart a környezetével (*jelt adva nekünk*), majd egyre magányosabb, csendesebb (*turkál magányosan, talál pihenőt és helyet*).

A vadkant bemutató második sor az utolsó két szó kivételével szó szerint ismétlődik. Mindig a grammatikai alany, *az ezüstagyarú vadkan*, tér vissza változatlan formában. Az eltérő szavaknak így kiemelő szerepük van: *nem messze, a tisztáson túl, a mesebeli*. A költő fokozza is a kiemelő szerepet azáltal, hogy ezeket a szavakat a mondat és egyben a sor végére helyezi, és vesszővel választja el a mondat többi részétől, erősebb nyomatékhoz juttatva őket. Ezek a szavak a vadkan távolodását jelzik: az első két helyhatározó a térbeli távolodást, a jelző pedig a dimenzióváltást érzékelteti, egy másik világba, a mesék világába emelve a vadkant. Ez újabb szimbolikus jelentést kölcsönöz a műnek, amely szerint a történetet beavatási szertartásként értelmezhetjük. Az epikus történet a fokozatos előrehaladás, a próbára tevő csalóka képek próbatétele.

A fordításokban nem mindig találjuk meg a mikroszerkezetet kialakító ismétléseket. Veress Zoltánnál:

(2)
*így szólt: – Ide nézzetek, itt a kan, itt
a táltos ezüst agyarú; lesi szinte,
hogy földre terítik-e nádnyilaink.*

.....
*így szólt: – Ide nézzetek, itt a kan, itt
horkol heverészve ölen a csalitnak,
hadd lám, leterítik-e vasnyilaink.*

.....
*így szólt: – Ide nézzetek, itt a kan, itt
a táltos ezüst agyarú... nosza, szívét
járják hamar át a mi tűznyilaink.*

A vadkan látásába beavató eredeti szöveg *nézzétek* igéje helyett a konkrét helyre is utaló, fókuszpozícióba emelt helyhatározóval a költő leszűkíti az ige jelentését: *ide nézzetek, itt a kan*. A helyhatározó háromszori megismétlésével és az *itt* fókuszba emelésével nem érezzük a vadkan távolodását, amelynek egyébként szimbolikus jelentése van az eredeti szövegben. A vadkant bemutató igék pedig nem jeleznek aktivitást: *lesi, horkol*.

(3)

– *Látjátok-e, hogy menekül s csalogat,
ezüstagyarával igéz, nosza, gyorsan,
fából van a nyíl, ma miénk ez a vad!...*

– *Látjátok-e, ott tova fúj nagyokat,
s ezüstagyarával előrlí a fákat:
vasból van a nyíl, ma miénk ez a vad!*

– *Látjátok-e azt a fehér sugarat,
ezüstagyarán oda hordja a szikrát:
tűzből van a nyíl, ma miénk ez a vad!*

A felszólító módú *nézzétek* helyett Markónál kérdés formájú megállapítást találunk: *Látjátok-e...*? A vadkant bemutató sorokban híven tolmácsolja az eredeti szöveg aktív cselekvéstartalmat kifejező igéit, amelyek itt is erős nyomatékot hordoznak. Nem érvényesül az igék jelentéssíkján megnyilvánuló elcsendesedés tendenciája: *menekül, fúj, hordja*. Megtalálható viszont a vadkan aktív kapcsolatot tartó gesztusa, amelyet tovább fokoz a *csalogat, ezüstagyarával igéz* megfogalmazással. Eredeti megoldást talál a vadkan távolodásának a bemutatására is: *menekül, tova fúj*.

A herceg szavait idéző harmadik sor a vadkan leölésére buzdít. A mondat az eszközhatározó kivételével mindháromszor szintén szó szerint ismétlődik: *gyertek, találjuk el*. A három eszközhatározónak – *a fanyillal, a vasnyillal, a tűznyillal* – részben vadászat-, illetve civilizációtörténeti jelentősége van, részben pedig a vadkan elejtésének egyre fokozódó óhaját szimbolizálja azáltal, hogy erre egyre hatékonyabb eszközöket ajánl. A különböző fegyverek próbatétele szintén az újonc beavatásának fontos mozzanatát képezi. A fordításokból hiányoznak a vadászatra buzdító igék. Veress Zoltánnál ehelyett kétszer fókuszra kiemelő kérdés formájában fogalmazódik meg a gondolat: *földre terítik-e nádneyilaink..., leterítik-e vasnyilaink...*, és csak harmadszor találunk hangsúlyos buzdító, felszólító igealakot: *járják hamar át tűznyilaink*. A buzdító igék Markó fordításából teljesen hiányoznak, ehelyett a vad megszerzésének biztos tudata ténymegállapítás formájában fogalmazódik meg: *fából van a nyíl, ma miénk ez a vad...* Az igék helyett itt a bővítmények kerülnek fókuszpozícióba. Megmarad viszont a sor variációs ismétlése. Csak az első, fókuszszerepű szó (*fából, vasból, tűzből*) változik, a sor többi része szó szerint ismétlődik, ezáltal még jobban kiugratja a mű vadászat- és civilizációtörténeti jelentését.

A szolga válasza egy sornyi terjedelmű. Háromszor próbálja röghöz kötött, minden képzelőerőt nélkülöző módon visszafogni a herceg emelkedettebb vágyait. A beavatási szertartásnak megfelelően a szolga válaszai nem egyebek, mint késleltető, visszahúzó kísértések. Háromszor *Uram* megszólítással indul ez a rész, amelyet a herceg szavainak ellentmondó megfogalmazás követ, mindig azonos szembeállító fókuszos mondat szerkezetbe ágyazva: *a víz az..., a fű az..., a hold az...* Mindháromszor határozói igenévvél folytatódik a mondat, amely megszemélyesít, illetőleg hang- és fényhatást sugall: *játszva, zizegve, csillogva*.

Veress Zoltán még inkább kiemeli a szembeállítást, ugyanis nemcsak fókuszszerepbe emeli, hanem tagadó formában meg is ismétli a szembeállított fogalmakat: *nem vadkan az, árny csak a lombok alatt..., nem vadkan az, egy halom őszi avar...* Harmadszor viszont megváltoztatja a mondat szerkezetét. A felszólító ige segítségével nyomatékossítja a fókuszos kiemelést: *nézd meg, csak a hold süt az ágakon át*. Markó Béla is erősebb fókuszos mondat szerkezettel emeli ki a szembeállítást. Előbb a névszói állítmány, majd kétszer a grammatikai alany kerül fókuszpozícióba: *hiszen az csak a harmat a fűben, hiszen ott csak a szél fut a fűben, hiszen ott csak a hold megy az űrben...*

A szolga szavait egy elbeszélő-idéző sor zárja. Az idéző sor első fele szintén szó szerint ismétlődik háromszor: *mondta a szolga...*, a sor második, a szolga változó viszonyulását érzékeltető fele viszont mindig más: *nézve rá eszesen, mosolyogva merészen, kacagva megvetően*. Látható, hogy a mondat szerkezet itt is háromszor ismétlődik változatlanul. A változó szavak a herceggel szembehelyezkedő, visszahúzó bárdolatlanság erősödését, majd diadalát sugallják. Ezt a fokozatosságot a fordítások is jól tükrözik. Veressnél: *morogva, mosolyogva, vigyorogva*, Markónál: *derűsen, merészen, kacagva* válaszol a szolga.

Majd ezt követi egyetlen sorba sűrítve a herceg határozott, ellentmondást nem tűrő viszontválasza. A versben ez az egyetlen olyan sor, amely háromszor szó szerint ismétlődik, ezáltal fontos szövegtagoló és kiemelő szerephez jut. Két tagmondatból épül, amelyek közül az első az idéző mondat, és ezt követi az egyetlen szóba sűrűsödő, direkt stílusú válasz:

Dar el răspundea întorcându-se: –Taci...

(1)

De ő válaszolt hátrafordulván: – Hallgass...

A román eredetiben ennek az egy szónyi válasznak a legerősebb a nyomatéka a versben, ugyanis rövidsége mellett a szókezdő *t* felpattanó zárhangnak és a sor végi helyzetnek is kiemelő szerepe van. A két magyar fordításban a sor szintén háromszor ismétlődik szó szerint:

(2)

– Légy csöndben – a herceg eképp csitította;

(3)

– Hallgass!... Csak előre figyelt kihevülten.

Veress fordításában kevésbé érezzük a herceg ellentmondást nem tűrő, letorkolló gesztusát. Markó sem adja vissza az eredeti szöveg hangulatát. Mindkét fordításban érzékelhetően kisebb nyomaték jut a herceg válaszára, ugyanis a sor elejére kerül, és az utána következő idéző mondat fókuszos szerkezete elnyomja azt.

A drámai részt egy sornyi leírás zárja, amely egy szó kivételével ismétlődik. A változó szavak a víz, a fű, a hold:

Și apa sclipea ca un colț de mistreț.

.....

Și iarba sclipea ca un colț de mistreț.

.....
Și luna sclipea ca un colț de mistref.

(1)

Ès a víz csillogott, mint egy vadkanagyar.

.....
Ès a fű csillogott, mint egy vadkanagyar.

.....
Ès a hold csillogott, mint egy vadkanagyar.

A változó szavak, a *víz*, a *fű*, a *hold*, visszautalnak a szolga szavaira. Sajátos, azonosító jellegű hasonlatokat találunk itt, amelyek a herceg világát avatják jelenvalóvá, miközben a herceg látomásai egyre kitisztultabbá, emelkedettebbé válnak. A hangsúly mindháromszor a *csillogott* igére kerül, s így nemcsak az ismétlés, hanem a hangerő is kiemeli az azonosságot: 'minden vadkanagyarként csillogott'.

Veress Zoltán variációsan ismétlődő soraiban a hasonlat helyett a vadkant jelenvalóként idézi:

(2)

ő látta a két ragyogó agyarat.

.....
ő látta, hogy ott az a fényes agyar.

.....
ő látta a kan hegyes érc-agyará.

A szó szerint ismétlődő *ő látta* jobban kiemeli, hogy itt a herceg látomásáról van szó. Markó hasonlat helyett az erős nyomatékú *hírlelte* ige jelentéstartalmával sugallja művészien az eredeti gondolatot, miközben megőrzi a sor sajátos ismétléseit is:

(3)

Hírlelte a harmat a szörny agyará.

.....
S hírlelte a szél is a szörny agyará.

.....
S hírlelte a hold a szörny agyará.

2.3. A költemény befejező tizenhat sora négy sor elbeszélő szövegrészt, tíz sornyi párbeszédes részt és két sor leírást tartalmaz.

A 41. sorral kezdődő elbeszélő rész hangnemében változás következik be, ugyanis itt a narrátor kilép eddigi semlegességéből, és erős érzelemnyilvánítással mutatja be az eseményeket:

Dar, vai!... (De, jaj!...)

A figyelmeztető felkiáltás megbontja az előadás egyensúlyát. Az elbeszélő múlt helyett a román szövegben az egyszerű múlt (*passé simple*) a pillanat történéseit inkább érzékelteti. Az aktuális tagolás szempontjából itt is az ígérekre kerül a főhangsúly, amelyek jelentéstartalma aszerint változik, hogy a hercegre vagy pedig a vadkanra vonatkoz-

nak: a herceg teljes passzivitását, illetőleg a vadkan aktivitását jelzik: *állt hajolva, jött, végigvonta.*

Mindkét fordítás jól szemlélteti az eredeti szöveg igéinek sajátos jelentéstartalmát. Veressnél: *hajolt, nekiront.* Markónál erősebb a szembenállás, ugyanis a vadkan győzelmét is sugallja: *lehajolt, előrobogott, letiporta.*

A következő párbeszédész rész első négy sora a herceg szavait idézi. Változik a tagolás. A korábbi racionális mondattagolás helyett itt a fókuszos mondatszerkezet a jellemző. Három sajátosan tagolt kérdő mondatból épül a rész. Mindegyik mondat ugyanazzal a kérdő névmással kezdődik, amely fókuszba emeli a mellette álló főnevet, s így kiemelő szerephez jut. A két fordítás közül a Markóé tükrözi hívebben az eredetiben háromszor ismétlődő fókuszos kérdést: *Miféle vadállat..., Miféle madár..., Miféle levél...* Veressnél csak kétszer ismétlődik azonos kérdőszóval a mondat, harmadszor változást észlelünk: *Miféle vadállat..., Miféle madár..., mért fed be...*

A herceg kérdéseire a szolga felvilágosító válasza következik. A terjedelmessé váló fókuszos szerkezetnek kiemelő szerepe van:

(1)

– Uram, az agyara-mint-az-ezüst vadkan,
épp ő ragadt el röfögve a fák alatt.

Veress fordítása is megőrzi a fókuszos szerkezetet, de Veress Zoltán tovább fokozza ezt az értelmezők révén:

(2)

– Jó herceg, ez ő, az ezüstagyarú volt.
Épp ő sebezett meg, a rég keresett;

A herceg negyedszer válaszol határozott elutasítással a szolgának: *Hallgass...*, sejtetve, hogy csak a szolga vak, földhözragadt, minden képzelőerőt nélkülöző szemléletében azonos a két vadkan, valójában az első a keresett szellemi szabadság soha el nem érhető abszolútumát jelképezi, a nagy misztériumok, a titkok területére lépést, a másik, a valós vadkan pedig az emberlétet behatároló konkrét történés szimbóluma. Felszólító módú hangsúlyos igék tolmácsolják a herceg sürgető kérését: *vedd, fújd, fújd.*

(1)

Inkább vedd a kürtöt és fújd egyfolytában,
fújd, amíg meghalok, a kék ég felé...

Veress Zoltán tolmácsolásából hiányzik a sürgető felszólítás:

(2)

míg elhagy egészen a hűtelen élet,
hadd szóljon a tiszteletemre a kürt. –

Markó viszont hűen kövei az eredetit:

(3)
(...) – *Gyere, fújjad a kürtöt,
fújjad csak, amíg veletek lehetek...*

A költeményt két leíró jellegű sor zárja, amely a herceg korai halálát jelzi:

(1)
*Akkor lehanyatlott az ormok mögé a hold,
és a kürt szól, de nagyon keveset.*

Mindkét fordítás igen művészi tolmácsolja a két sor hangulatát.

3. A költemény egésze ars poetica jellegű, és különös tekintettel az utolsó sorokra egy létösszegző olvasatot is kínál. Az ars poetica jellegű olvasatban az eszményi elérésért kifejtett erőfeszítések olyanszerű működésként értelmezhetők, mint mondjuk St. Mallarmé *Kockadobás* című ismert költeményében a nagy Mű megalkotását célzó próbálkozások. Nem tudható biztosan, hogy a *Kockadobás* végül az egész életen át írni próbált nagy Mű maga vagy annak csak egyik részlete, esetleg a nagy Mű megalkotása lehetetlenségének a művészi beismerése. A Doinaş-versről, bár elmondható, hogy balladai hősének, az ifjú hercegnek az eszményi megragadását célzó törekvése nem járt sikerrel, ugyanakkor viszont az is feltételezhető, hogy a versben körvonalazódó cél valójában a törekvéssel magával azonosítható. Ha ezt a feltételezést elfogadjuk, akkor az ifjú herceg korai eltávozása nem értelmezhető a hercegi törekvés kudarcaként. Az ars poetica jellegű olvasatba belefér ugyan a cél elérése érdekében elkerülhetetlenül hozandó áldozat gondolata, értelmezésem szerint azonban Doinaş balladájában ez a mozzanat nem elsődleges.

A létösszegző értelmezéshez, amint már jeleztem, főként az utolsó négy sor segít hozzá: a herceg felhívásként megfogalmazott kívánsága, hogy halála pillanatáig zengjen a kürt a tiszta ég felé, valamint a leíró-elbeszélő jellegű utolsó két sorban szereplő közlés, amelyből kitűnik, hogy szólt is a kürt, de nagyon kevés ideig.

Kockázatos volna arra vállalkoznom, hogy a kürt e részletbeli megszólalásának pontos jelentést tulajdonítsak. Véleményem szerint a ballada zárlatának a jelentését is, a hangulatát is a legnagyobb román költő, Mihai Eminescu, Doinaştól is jól ismert *Peste vârfuri* című rövid költeménye segíthet megvilágítani. Jól jön, hogy ezt a költeményt olyan kiemelkedő tehetségű lírikus fordította magyarra, mint Dsida Jenő (Mózes szerk. 1989. 197):

.....
*Az erdő halkan felsusog,
S egy estveli kürt sírva kürtöl.*

*Mindig halkabban, csendesebben,
Mindig távolabb, távolabb...*

Doinaş költeményének befejezésében benne rejlik az a csak közhelyesen újrafogalmazható gondolat, hogy az élet túl rövid, és ez a tény a még oly nemes törekvéseknek is kényszerű határt szab. Valójában a kürtszó Eminescu költeményében sem és Doinaş

balladájában sem a lírai vagy a balladai hőért szól, hanem csak a dolgok természetes rendjét jelzi, ez a rend pedig – mert természetes, vagyis szükségképpen – nem tesz, nem tehet semmissé törekvéseket. Itt egy másik szövegközi kapcsolatra is rávilágíthatok, mégpedig arra a párhuzamra, amely Dsida *Kóborló délután kedves kutyámmal* című ismert epikus költeménye és Doinaş balladája közt vonható. Mindkét mű többé-kevésbé áttételesen felfogható vadászatról szól, és a történet hősei mindkét műben átlépik a valóság határait. „Szép dolog átszökenni az életen” – írja Dsida. „A természet gerjesztette újjongó életöröm, a versenyfutás mámore, majd a boldog megérkezés az Úr trónusa elé, a büszke számadás, hogy teljesítette költői rendeltetését – mindez a halált (...) változtatja egy új (...) létezés kapujává. Nem vég, hanem célhoz érkezés, nem fájdalom, hanem boldog hazatalálás ez (...)” – írja LÁNG GUSZTÁV a Dsida-költeményről (LÁNG: 2001. 206). Célhoz érkezést hírel a rövid ideig zengő, majd elhallgató kürt is Doinaş balladájában, amely létösszegző költeményként szintén egyfajta – akár boldognak is nevezhető – szellemi-érzelmi „hazatalálásról” ad számot.

Összegzőképpen elmondható, hogy a „feszítés-oldás” sajátos verbális stratégiája az eredeti versszövegben a szigorú szabályok szerint szerkesztett ismétlődésekben, a morfológiai, szemantikai és szintaktikai párhuzamokban valósul meg, a fordításokban viszont elsősorban a fókuszos mondat szerkezetek és a részletezőbb, helyenként túlzóbb megfogalmazások juttatják ezt érvényre.

Irodalomjegyzék

BÉKÉSI IMRE:

2001. *Osztatlan filológia*. Nyelvészeti-irodalmi tanulmányok. Szeged. (Tiszatáj könyvek)

FÓNAGY IVÁN:

1990. *Gondolatalakzatok, szövegszerkezet, gondolkodási formák*. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézete. (Linguistica, Series C, Relationes, 3.)

É. KISS KATALIN:

1992. Az egyszerű mondat szerkezete. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan. 1. Mondattan*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 79–179.

KABÁN ANNAMÁRIA:

2001a. Az aktuális tagolás szövegszervező lehetőségeiről. *MNy*. XCVII. 200–206.

2001b. Kvantorok lehetséges sorrendjének szövegformáló hatása. In: Kabán Annamária (szerk.): *Funkcionális mondatperspektíva és szövegszerkesztési stratégia*. Miskolci Egyetemi Kiadó, 65–73.

LÁNG GUSZTÁV:

2000. *Dsida Jenő költészete*. Bukarest–Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó.

MARKÓ BÉLA:

1991. Az ezüstagyarú vadkan. In: *Látó*. 3. 286–287.

MÓZES HUBA (szerk.):

1989. *Eminescu a magyar irodalomban*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 197.

VERESS ZOLTÁN:

1972. Ezüst agyarú vadkan. In: Constantin Cubleşan (szerk.): *Csillagok születése*. A mai román költészet antológiája. Kolozsvár, Dacia Könyvkiadó, 142–144.

*Un prinț din Levant îndrăgind vânătoarea
prin inimă neagră de codru trecea.
Croindu-și cu greu prin hățisuri cărarea,
cânta dintr-un flaut de os și zicea:
– Veniți să vânăm în păduri nepătrunse
mistrețul cu colți de argint, fioros,
ce zilnic își schimbă în scorburi ascunse
copita și blana și ochiul sticlos...
– Stăpâne, ziceau servitorii cu goarne,
mistrețul acela nu vine pe-aici.
Mai bine s-abatem vânatul cu coarne,
ori vulpile roșii, ori iepurii mici...
Dar prințul trecând zâmbitor înainte
privea printre arbori atent la culori,
lăsând în culcuș căprioara cuminte
și linxul ce râde cu ochi sclipitori.
Sub fagi, el dădea buruiana-ntr-o parte:
– Priviți cum se-nvârte făcându-ne semn
mistrețul cu colți de argint, nu departe:
veniți să-l lovim cu săgeata de lemn!...
– Stăpâne, e apa jucând sub copaci,
zicea servitorul privindu-l isteț.
Dar el răspundea întorcându-se: – Taci...
Și apa sclișea ca un colț de mistreț.
Sub ulmi, el zorea risipite alaiuri:
– Priviți cum pufnește și scurmă, stingher,
mistrețul cu colți de argint, peste plaiuri:
veniți să-l lovim cu săgeata de fier!...
– Stăpâne, e iarba foșnind sub copaci,
zicea servitorul zâmbind îndrăzneț.
Dar el răspundea întorcându-se: – Taci...
Și iarba sclișea ca un colț de mistreț.
Sub brazi, el striga îndemnându-i spre creste:
– Priviți unde-și află odihnă și loc
mistrețul cu colți de argint, din poveste:
veniți să-l lovim cu săgeata de foc!...
– Stăpâne, e luna lucind prin copaci,
zicea servitorul râzând cu dispreț.
Dar el răspundea întorcându-se: – Taci...
Și luna sclișea ca un colț de mistreț.
Dar, vai! sub luceferii palizi ai bolții,
cum sta în amurg, la izvor aplecat,
veni un mistreț uriaș, și cu colții
îl trase sălbatic prin colțul roșcat.
– Ce fiară ciudată mă uple de sânge,
oprind vânătoarea mistrețului meu?
Ce pasăre neagră stă-n lună și plânge?
Ce veștedă frunză mă bate mereu?...*

– Stăpâne, mistrețul cu colți ca argintul
 chiar el te-a cuprins grohând sub copaci.
 Ascultă cum latră copoii gonindu-l...
 Dar prințul răspunse întorcându-se: – Taci.
 Mai bine ia cornul și sună întruna.
 Să suni până mor, către cerul senin...
 Atunci asfinți după creștete luna
 și cornul sună, însă foarte puțin.

Saját, szó szerintiségre törekvő fordításomban:

Egy levantei herceg szeretve a vadászatot
 haladt az erdő sötét szívében át.
 Nehezen törve magának a bozótban ösvényt,
 játszott egy csontfuvolán és mondta:
 – Gyertek, úzzuk áthatolhatatlan erdőkben
 az ezüstagyarú vadkant, a rettenetést,
 amely naponta cseréli rejtett odúiban
 körmét és bőrét és üveges szemét...
 – Uram, mondták a szolgák a túlökkel,
 az a vadkan nem jön erre felé.
 Inkább úzzuk az aggancsos vadat
 vagy a vörösrókát, vagy a kis nyulakat...
 De a herceg derűsen haladván előre
 kémlelte a fák közt figyelmesen a színeket,
 vackán hagyva a szelíd őzet
 és a hiúzt, amely villogó szemmel nevet.
 Bükkök alatt a gyomot félrehúzta:
 – Nézzétek, hogy forgolódik jelt adva nekiünk
 az ezüstagyarú vadkan, nem messze:
 gyertek, találjuk el őt a fanyillal!...
 – Uram, a víz az, csillogva a fák alatt,
 mondta a szolga nézve rá eszesen.
 De ő hátrafordulva válaszolt: – Hallgass...
 És a víz csillogott, mint egy vadkanagyar.
 Szilffák alatt noszogatót szétszéledt csoportokat:
 – Nézzétek, hogy fújtat és turkál magányosan,
 az ezüstagyarú vadkan az erdei réten:
 – gyertek, találjuk el őt a vasnyillal!...
 – Uram, a fű az susogva a fák közt,
 mondta a szolga mosolyogva merészen.
 De ő hátrafordulva így válaszolt: – Hallgass...
 És a fű csillogott, mint egy vadkanagyar.
 Fenyők alatt kiáltott ösztökélve őket a gerinc felé:
 – Nézzétek, hol talál pihenőt és helyet
 az ezüstagyarú vadkan, a mesebeli:
 – gyertek, találjuk el őt a tűznyillal!...
 – Uram, a hold az csillogva a fák közt,
 mondta a szolga mosolyogva megvetően.
 De ő hátrafordulva így válaszolt: – Hallgass...

És a hold csillogott, mint egy vadkanagyar.
 De, jaj! sápadt csillagai alatt az égnek,
 amint állt az alkonyban a forrás fölé hajolva,
 jött egy óriás vadkan és agyaraival
 végigvonta vadul a vörhenyes zugon.
 – Miféle furcsa dúvad borít el engem vérrel,
 megszakítva vadkanom vadászatát?
 – Miféle fekete madár lepi a holdat és sír?
 – Miféle hervadt levél ver egyfolytában engem?
 – Uram, az agyara-mint-az-ezüst vadkan,
 épp ő ragadt el röfögve a fák alatt.
 Halld, hogy ugatnak a kopók őt kergetve...
 – De a herceg hátrafordulva így válaszolt: – Hallgass.
 Inkább vedd a kürtöt és fújd egyfolytában,
 fújd, amíg meghalok, a kék ég felé...
 Akkor lehanyatlott az ormok mögé a hold,
 és a kürt szólt, de nagyon keveset.

Veress Zoltán fordításában: Ezüst agyarú vadkan

Egy ifju levantei herceg a vadra
 tört sűrű berekben a bokrokon át.
 Míg tépte az ág, iszalag hasogatta,
 megfűtt egy erős szavu csontfuvolát,
 s így szólt: – Nosza társaim, űzzük a vadkant
 és ejtsük el őt, az ezüstagyarút,
 mert rettenetes csodalény, fene nagy vad,
 ki meglövi, hírneve messzire jut.
 – Jó herceg – a kürtösök így okították –,
 nem jár soha erre a kan, kire vársz;
 jöjj, űzzed a szarvasünőt vagy a borját,
 vagy nyúlra, szelíd szemű őzre vadássz. –
 Ment, ment mosolyogva tovább csak a herceg,
 fürkészte a sűrűt, az ágbogaszt,
 nem vonta fel ij idegét, ha a rejtek
 mélyén a hiúz vagy a róka hasalt,
 ám egyszer a bükkök alá betekintve
 így szólt: – Ide nézzetek itt a kan, itt
 a táltos ezüst agyarú; lesi szinte,
 hogy földre térítik-e nádnyilaink.
 – Jó herceg – a szolga felelte morogva –,
 nem vadkan az, árny csak a lombok alatt.
 – Légy csendben – a herceg eképp csitította;
 ő látta a két ragyogó agyarat.
 És mentek előre, s az ifjú megint csak
 így szólt: – Ide nézzetek, itt a kan, itt
 horkol heverészve ölén a csalimnak,
 hadd lám, leterítik-e vasnyilaink.
 – Jó herceg – a szolga felelt mosolyogva –,
 nem vadkan az, egy halom őszi avar.

– Légy csöndben – a herceg eképp csitította;
 ő látta, hogy ott az a fényes agyar.
 És mentek a fenyves alatt, ahol ismét
 így szólt: – Ide nézzetek, itt a kan, itt
 a táltos ezüst agyará... nosza, szívét
 járják hamar át a mi tűznyilaink.
 – Ej, herceg – a szolga felelt vigyorogva –,
 nézd meg, csak a hold süti az ágakon át.
 – Légy csöndben – a herceg eképp csitította;
 ő látta a kan hegyes érc-agyará.
 És akkor, a kék-lila csillagos estén
 szomj-oltani hogy le a vízre hajolt,
 egy kan nekironi, s agyaráát belevervén
 vérével itatja a földön a port.
 – Miféle vadállat ez itt, ki ledöntött,
 S nem hagyja keresni az én vadamat?
 – Miféle madár sirat engem; öröközöld
 mért fed be, miképpen a vermet a hant?
 – Jó herceg, ez ő, az ezüst agyarú volt.
 Épp ő sebezett meg, a rég keresett;
 űznék a kopók, de hiába, megugrott.
 – Légy csöndben – a hercegi ifju felelt –:
 míg elhagy egészen a hűtelen élet,
 hadd szóljon a tiszteletemre a kürt. –
 És akkor a hold feketén elenyészett,
 s az éjben a kürt szava lassan elült.

Markó Béla fordításában: Az ezüstagyarú vadkan

Míg vadra lesett a levantei herceg,
 hol rengetegének a szíve dobog,
 ösvényei mind a bozótba rekedtek,
 de csontfuvalója e dalba fogott:
 – Erdő közepén leteperjük a vadkant,
 a rettenetést, az ezüstagyarút,
 ki oly ravaszul becsapott s tovaillant,
 naponta cserélve a bőrt s az odút...
 – Uram, ne keresd, esedeztek a szolgák,
 nem jó az a szörnyeteg erre sosem,
 hadd hajtsuk a többi vad apraja-nagyját,
 hisz róka meg őz is akad fölösen...
 De ment legelől mosolyogva a herceg,
 csak arra, amerre a lomb remegett,
 békén nyugovó nyulakat nem ijesztett,
 s kerülte a fürge hiúzszemeket.
 A bükkök alatt lehajolt a bozótban:
 – Látjátok-e, hogy menekül s csalogat,
 ezüstagyarával igéz, nosza, gyorsan,
 fából van a nyíl, ma miénk ez a vad!...
 – Uram, hiszen az csak a harmat a fűben,

szólt, s nézte derűsen a szolga urát.
 – Hallgass!... Csak előre figyelt kihevülten.
 Hírlelte a harmat a szörny agyaráit.
 A szílek alatt gomolyogtak az árnyak:
 – Látjátok-e, ott tova fúj nagyokat,
 s ezüstagyarával előrli a fákat:
 vasból van a nyíl, ma miénk ez a vad!
 – Uram, hiszen ott csak a szél fut a fűben,
 szólt, s nézte merészen a szolga urát.
 – Hallgass!... Csak előre figyelt kihevülten.
 S hírlelte a szél is a szörny agyaráit.
 Fenyves közepén mutogatta a sziklát:
 – Látjátok-e azt a fehér sugarat,
 ezüstagyarán oda hordja a szikrát:
 tűzből van a nyíl, ma miénk ez a vad!
 – Uram, hiszen ott csak a hold megy az űrben,
 szólt, s nézte kacagva a szolga urát.
 – Hallgass!... Csak előre figyelt kihevülten.
 S hírlelte a hold a szörny agyaráit.
 De jaj! Hogy az alkonyi fény beragyogta,
 s ő inni a vízre mohón lehajolt,
 egy vadkan előrobogott vicsorogva,
 rútul letiporta, s a vére kifolyt.
 – Miféle vadállat apasztja a vérem,
 hogy űzni ne tudjak ezüstagyarút?
 Miféle madár röpköd ott a nagy égen?
 Miféle levél, mi szememre lehullt?...
 – Ő volt az a vadkan, uram, ki ledöntött,
 ezüstagyarával a szívedig ért.
 Hajtják a kutyák, tovaűzik a fák közt.
 – Hallgass!... S csak előre figyelt, de az ég
 már elfeketült. – Gyere, fújjad a kürtöt,
 fújjad csak, amíg veletek lehetek..
 Még egyszer a hold a hegyen felezüstlött,
 s rivallt is a kürt, de csak nagyon keveset.

TIGHTENING AND LOOSENING AS STRATEGIES OF TEXT FORMATION IN A POEM AND ITS TWO TRANSLATIONS

ANNAMÁRIA KABÁN

The paper analyses the poem entitled *Mistrețul cu colți de argint* ('The boar with silver tusks') by Ștefan Augustin Doinaș and its two Hungarian translation. It concludes that the specific strategy of text formation represented by tightening and loosening is realized in the original text as repetitions and morphological, semantic and syntactic parallelisms governed by strict rules. On the other hand, in the translations it is realized through focussed sentence structuring as well as through a more detailed and exaggerated way of expression.